

- Morfologické alternace z hlediska slovotvorného systému
- Segmentace derivovaných slov v praxi
- Alternace KoV a KmV a jejich podíl při derivaci deverbativ

Cílem následujících cvičení je praktické ověření fungování morfologických alternací (pravidelného střídání hlásek, na němž je založena alomorfie). Druhá sada úkolů se zaměřuje na praktické procvičení segmentace odvozených slov na základě znalosti segmentace slov základových. Záměrně jsme vybrali případy, kdy utvořené slovo zahrnuje více morfů shodných se slovem základovým.

Materiálovou základnou jsou data vybraná z korpusu SYN.

Mějme seznam (řazený dle frekvence a získaný z korpusu SYN : 1500 mil. slov. tvarů) slov, která v základním tvaru končí na *-l*.

lemma:	##
ředitel	692579
Pavel	467084
obyvatel	421489
gól	400702
půl	384690
majitel	378748
cíl	376582
Karel	346673
festival	285022
rozdíl	283083
titul	280474
areál	250096
materiál	212974
podnikatel	211563
přítel	211518
fotbal	203349
představitel	203281
podíl	202845
zastupitel	197947
kostel	197378
Michal	196732
smysl	191387
automobil	189300
hotel	189143
úkol	172639
bohužel	170006
manžel	167732
sál	165168
pachatel	163827
model	154543
učitel	153553
stůl	150802
průmysl	141190
alkohol	140929
pořadatel	137303
styl	137212
duel	133453
král	126869
seriál	122312
Havel	119614
oddíl	113473
díl	110380
Sokol	106600
účel	104001

vrchol	90887
vyšetřovatel	90579
spisovatel	90256
zaměstnavatel	86789
velitel	80045
Michael	76882
Izrael	73879
Brusel	69626
tel	69601
provozovatel	69241
signál	68141
symbol	66652
uživatel	65417
postel	64971
Daniel	63243
dodavatel	61125
generál	59416
důl	58280
mysl	58192
činitel	55767
kapitál	54117
nepřítel	53271
kanál	52511
Vlastimil	52154
úmysl	51727
mobil	50500
skladatel	48462
muzikál	47259
sůl	46167
detail	43806
omyl	43433
spotřebitel	43342
tunel	41983
podél	41364
Bohumil	41115
žadatel	40940
motocykl	40772
Bill	40687
skandál	39967
personál	39719
Král	39514
zakladatel	39268
věřitel	37645
Paul	36662
faul	35164
sokol	34573
držitel	34541
Dostál	34128
obal	33933
profesionál	33662
Pospíšil	33604
jednatel	33491
sval	33381
Litomyšl	33297
chovatel	33237
pozorovatel	33046
volejbal	33016
pytel	32501
anděl	31391
Emil	30381
Bruntál	30325

Kamil 29982
 ukazatel 29642
 nesmysl 28975
 Ital 28935
 kotel 28726
 basketbal 27138
 Doležal 27079
 úhel 26851
 rival 26515
 sběratel 26446

Pozorujme jej a všimněme si a) slov značkových (neutvořených, nemotivovaných) a b) slov motivovaných.

Uvnitř skupiny a) sledujme hláskové alternace v rámci flexe. (Např. *Pavel – Pavla* : elize *e/0*).

Uvnitř skupiny b) hledejme různé odvozovací prostředky a sledujme hláskové alternace, k nimž došlo při derivaci od základového slova. (např. ředitel *řítit – ředitel* : *i/e*).

Všimněte si utvářenosti podstatných jmen tvořených od sloves příponou (sufixem) *-tel* (*ředitel*) a *-l* (*Dostál*). Porovnejte A) podobu základového slovesa, B) jaká část slova základového je součástí slova odvozeného (fundace) a C) pozorujte následující seznamy získané z korpusů a všimněte si hláskových alternací u obou typů.

lemma: ##
 ředitel 692579
 obyvatel 421489
 majitel 378748
 podnikatel 211563
 přítel 211518
 představitel 203281
 zastupitel 197947
 pachatel 163827
 učitel 153553
 pořadatel 137303
 vyšetřovatel 90579
 spisovatel 90256
 zaměstnavatel 86789
 velitel 80045
 provozovatel 69241
 uživatel 65417
 dodavatel 61125
 činitel 55767
 nepřítel 53271
 skladatel 48462
 spotřebitel 43342
 žadatel 40940
 zakladatel 39268
 věřitel 37645
 držitel 34541
 jednatel 33491
 chovatel 33237
 pozorovatel 33046
 pytel 32501
 ukazatel 29642
 sběratel 26446
 odběratel 25606
 nositel 22806
 vydavatel 20303
 cestovatel 19220
 zřizovatel 16564
 pěstitel 15988

překladatel	14634
vystavovatel	14207
stavitel	14087
nakladatel	13566
spolumajitel	12888
hostitel	12052
badatel	11671
poskytovatel	11468
zpracovatel	10556
obdivovatel	8527
zřetel	8386
přemožitel	7306
zprostředkovatel	7175
pisatel	6923
předplatitel	6775
pronajímatel	6622
ošetřovatel	6616
vychovatel	6583
zadavatel	6398
pronásledovatel	6203
léčitel	5459
myslitel	5229
kazatel	5197

lemma:	##
Dostál	34128
Pospíšil	33604
Doležal	27079
Koukal	21454
Musil	19873
Navrátil	16453
Stejskal	13539
Příbyl	11554
Hrabal	11166
Látal	9553
Zapletal	9392
Dohnal	9099
Skácel	8991
Příkryl	8128
Kvapil	7789
Škorpil	7725
Zahradil	6615
Rozehnal	6382
Vyskočil	5900
Kryl	5353
Dočekal	5072
Dejmal	5064
Smejkal	5052
Doseděl	4866
Nezval	4786
Donutil	4739
Zavadil	4447
Nedbal	4327
Plíhal	4151
Šmejkal	4133
Coufal	4116
Zatloukal	4061
kutil	3829
Zbořil	3786
Svozil	3704
Doležel	3668

Pospíchal	3640
Plašil	3548
Kukal 3521	
Prchal	3448
Prášil	3391
Vystrčil	3307
Vozábal	3279
Přecechtěl	3255
Spáčil	3116
Zlámál	3106
Šplíchal	2999
Zdražil	2950
Klestil	2935
Zdráhal	2911
Pudil 2874	
Uchytil	2852
Roubal	2850
Hradil	2820
Vrzal 2791	
Dočkal	2738
Sehnal	2646
Chytil	2641
Číhal 2515	
Strouhal	2483
Skopal	2478
Zavřel	2475
Potměšil	2437
Kouřil	2430
Vykoukal	2430
Vodehnal	2409
Sekal 2324	
Přidal	2307
Skoumal	2289
Páral 2256	
Nekvasil	2147
Vobořil	2109
Vychodil	1996
Kejval	1969
Rozsíval	1907
Vedral	1906
Vybíral	1899
Smékal	1820
Pejchal	1816
Dokoupil	1780
Stratil	1755
Vymětal	1684
Vláčil	1662
Nakládal	1559
Drbal 1539	
Nechvátal	1531
Kolíbal	1485
Vymazal	1467
Drahokoupil	1459
Opletal	1445
Škrabal	1439
Budil 1408	
Hnízdil	1338
Líbal 1330	
Zakopal	1304
Drápal	1300
Trousil	1296

Netušil	1281
Sušil	1237
Vykydal	1237
Odehnal	1234
Chvátal	1231
Přeučil	1231
Zachoval	1229
Vyčítal	1212
Klapal	1198
Dřimal	1137
Nepil	1108
Vyhlídal	1096
Kutal	1086
Neužil	1077
Koval	1054

Vyhledejte deriváty od sloves

I. třídy vzoru *nést*

I. třídy vzoru *péci*

I. třídy vzoru *brát*

I. třídy vzoru *mazat*

I. třídy vzoru *umřít*

II. třídy vzoru *tisknout*

II. třídy vzoru *minout*

II. třídy vzoru *začít*

III. třídy vzoru *krýt*

III. třídy vzoru *kupovat*

IV. třídy vzoru *prosit*

IV. třídy vzoru *trpět*

IV. třídy vzoru *sázet*

V. třídy vzoru *dělat*

Je to, že jste k některým vzorům nenašli žádná deverbativa náhoda daná a) materiálovou základnou – korpus, b) frekvencí? Pokuste se zamyslet nad tím, jak by příslušná substantiva musela vypadat. Vzpomněli byste si na nějaké substantivum, které takto vypadá a zároveň je derivováno od slovesa a označuje osobu (příjmení).

Následující skupina substantiv byla vybrána tak, že jsme hledali podstatná jména rodu muž. živ., která končí na *[čjtʒ]al*. Chtěli jsme se tak přesvědčit, zda neexistuje substantivum tvořené od l-ového přičestí slovesa patřícího do **II. tř. vzoru začít**. Projděte následující seznam. Podařilo se nám takové substantivum najít?

lemma:	##
Vrzal	2791
Hanzal	2427
Vymazal	1467
vazal	871
Mazal	855
Zamazal	657
Zavázal	466
Bazal	429
Lízal	378
Vyletal	334
Drahovzal	304
patolízal	284
Tomčal	282
Nesázal	280

Hrzal	253
Vyvíjal	173
Smazal	162
Máčal	158
mazal	108
Konzal	104
Kujal	91
vrzal	85
Mančal	83
Darmovzal	77

Následující skupina substantiv byla vybrána tak, že jsme hledali podstatná jména rodu muž. živ., která končí na *oval*. Chtěli jsme se tak přesvědčit, zda neexistuje substantivum tvořené od l-ového příčestí slovesa patřícího do **III. tř. vzoru *kupovat***. Projděte následující seznam. Podařilo se nám takové substantivum najít ?

lemma:	##
Zachoval	1229
Koval	1054
Donoval	410
Šoval	35
Hoval	10

Následující skupina substantiv byla vybrána tak, že jsme hledali podstatná jména rodu muž. živ., která končí na *nul*. Chtěli jsme se tak přesvědčit, zda neexistuje substantivum tvořené od l-ového příčestí slovesa patřícího do **II. tř. vzoru *tisknout* nebo *minout***. Projděte následující seznam. Podařilo se nám takové substantivum najít ?

lemma:	##
Zawinul	375
manul	45

Navrhněte postup, jak vyhledávat případné kandidáty od sloves dalších vzorů, u kterých jsme dosud žádné nenašli.

Prohlédněte si následující seznam a řekněte, zda by mezi uvedenými substantivy mohla být ta, která hledáme. Je tam nějaké ?

lemma:	##
Ruml	22156
Přemysl	22062
Kohl	15163
Kasl	11718
Bendl	7775
Uhl	5427
Jakl	5188
Klézl	5095
Bejbl	5002
Dryml	4696
Seidl	4404
Lébl	4258
Deml	4123
Nikl	3614
Nejdl	3518
Lendl	3458
Redl	3434
Bartl	3324
Hartl	3131
Antl	2931
Huml	2894
Bártl	2830

Mádl	2812
Michl	2805
Reichl	2730
Kozl	2604
Pikl	2560
Ibl	2548
Friedl	2484
Spejbl	2477
Hübl	2461
puhl	2395
Hanzl	2268
Rikl	2264
Jukl	2189
Pohl	2175
Brýdl	2080
Kerndl	1997
hajzl	1949
Štochl	1932
Honzl	1929
Kindl	1928
Ehl	1887
grázl	1860
fízl	1771
Brendl	1746
Treml	1730
Saidl	1592
Hakl	1525
Štaidl	1520
šiml	1456
Mertl	1447
Krondl	1407
mukl	1371
Rýdl	1329
Handl	1320
Motl	1303
Presl	1296
Welzl	1281
Riedl	1269
Hábl	1185
Rázl	1175
Rückl	1161
Čakl	1155
Hýbl	1144
Rádl	1142
Brandl	1139
Rotrekl	1131
Frankl	1116
Rokl	1115
Štindl	1069
Tejkl	1056
Krýsl	1050
Šikl	1044
Bastl	1020
Dietl	1010
Zenkl	966
Mundl	962
Stahl	939
Kruml	924
Mottl	907
Raichl	876
Rödl	873

Friml	861
Kodl	855
Postl	854
Fischl	848
Plesl	846
Fajtl	841
Cajthaml	838
Patejdl	834
Streichl	811
Frýdl	790
Kreidl	778
Dudl	772
konstábl	769
Jákl	756
Lédl	753
Mátl	737
Rajdl	718
Rajchl	717
Rendl	716
Strobl	709
Heyerdahl	705
Reindl	703
Jůzl	680
pendl	673
Hertl	671
Nykl	663
Dahl	661
Jandl	653
Štekl	644
Hykl	642
Resl	637
Hobl	632
Grézl	625
Simandl	611
Ressl	599
Höschl	593
Čikl	579
Pirkl	574

Na závěr hádanku :

V následujícím písňovém textu je řada l-ových příčestí v nestandardní podobě. Jaké ?
Mohla by tato podoba figurovat i jako podoba jmen odvozených od příčestí sloves, která ji mohou mít ?

Měl šaty z módy vyšlý snad, v tom se nevyznám,
a unaveněj na zem pad' k žlutejm diviznám,
a pak se zdvih', řek': 'Už jsem fit,' jen trochu přitom zív',
a řek' nám, že jde vyčistit ten Augiášův chlív.